

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Образотворче мистецтво	Рівень вищої освіти	1-й освітній
Кафедра	Візуальні практики, секція ІТД	Рік навчання	1-й
Галузь знань	02 Культура і мистецтво	Вид дисципліни	Нормативна, з циклу професійної підготовки
Спеціальність	023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	Семестри	Весняний 2

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ ТА ОХОРОНИ ПРАЦІ

Семестр (весняний, 2-й семестр 1-го року бакалавріату)

Викладач	Бондарчук Іван Геннадійович, доцент, кандидат технічних наук
E-mail	best_ivan@i.ua
Заняття	За розкладом, ауд. 305 (3 корпус)
Консультації	Понеділок 16.30–17.30
Адреса	к. 304, поверх 3, корпус 3, вул. Мистецтв 11, м.Харків, 61002

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Поза заняттями офіційним каналом комунікації з викладачем є електронні листи і тільки у робочі дні. Умови листування: 1) в темі листа обов'язково має бути зазначена назва дисципліни (скорочено — БЖД); 2) в полі тексту листа позначити, хто звертається — анонімні листи розглядатися не будуть; 3) файли підписувати таким чином: прізвище_завдання. Розширення: текст — doc, docx, ілюстрації — jpeg, pdf. Консультавання з викладачем в стінах академії відбуваються у визначені дні та години.

В умовах Covid-карантину передбачено проведення On-line консультацій і групових відео-конференцій на платформі Skaure. Питання і повідомлення у групі Telegram. В окремих випадках (за умови домовленості з викладачем) можливе спілкування через Viber.

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Навчальною базою дисципліни «Безпека життєдіяльності, основи екології та охорони праці» є матеріали теоретичного та методичного характеру, складені та систематизовані за авторською методикою укладача силабуса, доцента Бондарчука І.Г.

Навчання здійснюється на основі поєднання традиційного методу навчання (проблемні лекції у формі презентацій, самостійна робота) і інтерактивного методу у вигляді міні-лекції і інтерактивного обговорювання яке базуються на активній взаємодії учасників навчального процесу, при цьому основна вага надається взаємодії студентів між собою. Такий підхід дозволяє активізувати навчальний процес, зробити його більш цікавим, надає можливість широкого обміну досвідом та менш втомлює учасників. Для досягнення мети дисципліни використовуються системний підхід – коли окремі поняття і явища подаються у контексті цілісного комплексу взаємопов'язаних елементів.

Дисципліна викладається українською мовою. Застосування інших мов (російської, англійської, німецької) передбачено у випадку тлумачення першоджерел певних положень, дефініцій, спеціальних термінів, а також при індивідуальному спілкуванні з іноземними студентами.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Характер дисципліни передбачає застосування обладнання двох типів: *аудиторного* (меблі, штучне освітлення, демонстраційні дошки, проекційне обладнання, екран) та *власного* (ноутбуки, електронні графічні планшети, що належать студентам). Для виконання навчальних завдань, студенти мають користуватися комп'ютерними програмами. Головною програмою, необхідною для написання тексту самостійної аналітичної роботи, є Microsoft Word, для підготовки презентацій Microsoft PowerPoint. Вибір програм здійснюється студентом самостійно, з урахуванням технічних можливостей ПК, рівня опанування програми.

МЕТА Й ЗАДАЧІ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення дисципліни полягає у набутті студентом знань, умінь, здатностей (компетенцій) для здійснення ефективної професійної діяльності шляхом забезпечення оптимального управління охороною праці на підприємствах (об'єктах господарської, економічної та науково-освітньої діяльності), формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій і природних небезпек, які можуть спричинити надзвичайні ситуації та привести до несприятливих наслідків на підприємствах (об'єктах господарської, економічної та науково-освітньої діяльності), і усвідомлення необхідності обов'язкового виконання в повному обсязі всіх заходів гарантування безпеки праці на робочих місцях.

Завдання вивчення дисципліни полягає у набутті студентами знань, умінь і здатностей (компетенцій) ефективно вирішувати завдання професійної діяльності з обов'язковим урахуванням вимог охорони праці та гарантування збереження життя, здоров'я та працездатності працівників у різних сферах професійної діяльності з обов'язковим урахуванням галузевих вимог в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей в межах науково-обґрунтованих критеріїв прийнятного ризику.

Компетентності бакалавра, що забезпечує дисципліна "Безпека життєдіяльності, основи екології та охорони праці" (Згідно Стандарту вищої освіти. Перший (бакалаврський рівень) вищої освіти. Ступінь «бакалавр». Галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність: 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Затверджено та введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 24.05.2019 р. № 725.)

Загальні компетентності (ЗК)	<ol style="list-style-type: none">1. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.2. Здатність зберігати і примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
------------------------------	---

Програмні результати навчання, що забезпечує дисципліна “Безпека життєдіяльності, основи екології та охорони праці”: Формувати екологічну свідомість і культуру особистості, застосовувати екологічні принципи в житті та професійній діяльності.

Навчальна дисципліна "Безпека життєдіяльності, основи екології та охорони праці" займає провідне місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівця за освітньо-кваліфікаційним рівнем "бакалавр" у циклі природничо-наукової (фундаментальної) підготовки, оскільки є дисципліною, що використовує досягнення та методи фундаментальних та прикладних наук. До них належать:

- гуманітарні (філософія, культурологія, теологія, лінгвістика);
- природничі (математика, фізика, хімія, біологія);
- інженерні науки (механіка, опір матеріалів, надійність, інженерна справа, електроніка);
- науки про людину (медицина, психологія, ергономіка, педагогіка);
- науки про суспільство (соціологія, економіка, право).

Це дозволяє випускнику вирішувати професійні завдання за певною спеціальністю з урахуванням ризику виникнення внутрішніх і зовнішніх небезпек, що спричиняють надзвичайні ситуації та їхніх негативних наслідків.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Безпека життєдіяльності та основи екології

Тема 1.1. Введення. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик як кількісна оцінка небезпек.

1.1.1. Введення до дисципліни. Структура системи безпеки життєдіяльності та індикатори загального людського розвитку.

1.1.2. Категорійно-понятійний апарат, таксономія небезпек.

1.1.3. Системний аналіз в безпеці життєдіяльності

1.1.4. Ризик, як кількісна оцінка небезпек. Індивідуальний та груповий ризик. Концепція прийняттого (допустимого) ризику. Управління ризиком.

1.1.5. Загальна модель забезпечення безпеки життєдіяльності на виробництві та у побуті. Основні принципи і методи забезпечення безпеки життєдіяльності.

Тема 1.2. Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки

1.2.1. Загальна характеристика природних небезпек.

1.2.2. Стихійні лиха.

1.2.3. Уражаючі фактори природних небезпек, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки та навколишнє середовище, основні напрями забезпечення безпеки.

Тема 1.3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки

1.3.1. Техногенні небезпеки та їх уражаючі фактори за генезисом і механізмом впливу. Класифікація, номенклатура і одиниці виміру уражаючих факторів. Промислові аварії, катастрофи, основні причини їх виникнення та наслідки. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу. Гідродинамічні аварії.

1.3.2. Пожежі, вибухи. Процес горіння, види горіння. Фактори пожежі, що впливають на людину. Класифікація об'єктів за їхньою пожежо- та вибухонебезпекою. Показники пожежо- та вибухонебезпеки речовин і матеріалів. Відповідальність за порушення (невиконання) вимог пожежної безпеки.

1.3.3. Класифікація небезпечних хімічних речовин. Характеристика класів небезпеки згідно зі ступенем їхньої дії на організм людини. Класифікація суб'єктів господарювання і АТО за хімічною небезпекою. Організація хімічного контролю.

1.3.4. Джерела радіації та одиниці її вимірювання. Класифікація радіаційних аварій за характером дії і масштабами. Механізм дії іонізуючих випромінювань. Ознаки радіаційного ураження. Нормування радіаційної безпеки. Категорії зон радіоактивно

забруднених територій внаслідок аварії на ЧАЕС. Захист населення. Організація дозиметричного контролю.

Тема 1.4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС

1.4.1. Класифікація соціально-політичних небезпек. Соціально-політичні конфлікти.

1.4.2. Види тероризму, його уражаючі фактори.

1.4.3. Сучасні інформаційні технології та їх вплив на людину.

1.4.4. Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їхня профілактика.

1.4.5. Зростання злочинності як фактор небезпеки. Види злочинних посягань на людину

Тема 1.5. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС

1.5.1. Правові норми, що регламентують організаційну структуру органів управління безпекою та захистом у НС, процеси її функціонування і розвитку, регламентацію режимів запобігання і ліквідації НС.

1.5.2. Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні. Єдина державна система цивільного захисту населення та територій.

1.5.3. Організаційна побудова системи управління безпекою та захистом у НС на підприємстві, в установі та організації.

1.5.4. Навчання персоналу підприємств, установ і організацій діям та способам захисту в разі виникнення НС та аварій.

Тема 1.6. Заходи і засоби під час НС

1.6.1. Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення НС, правил поведінки та способів дій в цих умовах.

1.6.2. Мета і загальна характеристика рятувальних та інших невідкладних робіт. Техніка, що застосовується при ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

1.6.3. Здійснення карантинних та інших санітарно-протиепідемічних заходів.

1.6.4. Організація життєзабезпечення населення у НС та надання гуманітарної допомоги потерпілим.

Модуль 2. Основи охорони праці

Тема 2.1. Загальні питання охорони праці

Введення. Поняття і предмет Основи охорони праці.

Тема 2.2. Правові та організаційні основи охорони праці

2.2.1. Законодавча і нормативна база України з охорони праці

2.2.2. Державне управління охороною праці і організація охорони праці на виробництві.

2.2.3. Навчання з питань охорони праці.

2.2.4. Державний нагляд і громадський контроль за охороною праці.

2.2.5. Розслідування і учет нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві.

2.2.6. Аналіз, прогнозування, профілактика травматизма і професійної захворюваності на виробництві.

Тема 2.3. Основи фізіології та гігієни праці

2.3.1. Загальні положення.

2.3.2. Повітря робочої зони.

2.3.3. Освітлення виробничих приміщень.

2.3.4. Шум, ультразвук та інфразвук.

2.3.5. Вібрація.

2.3.6. Електромагнітні поля та неіонізуючі випромінювання.

2.3.7. Іонізуюче випромінювання.

2.3.8. Санітарно-гігієнічні вимоги до планування і розміщення підприємств, виробничих і допоміжних приміщень.

Тема 2.4. Основи виробничої безпеки

2.4.1. Загальні вимоги безпеки до технологічного обладнання і процесів.

- 2.4.2. Безпека при експлуатації систем під тиском і криогенної техніки.
 2.4.3. Безпека при вантажно-розвантажувальних роботах і на транспорті.
 2.4.4. Електробезпека.

Тема 2.5. Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах

- 2.5.1. Основні поняття і значущість пожежної безпеки.
 2.5.2. Пожежовибухонебезпечність об'єкта господарювання.
 2.5.3. Система поредження пожежи.
 2.5.4. Система пожежного захисту.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		го	л	п	ла	ін		с.р	ого	л	п	ла
			б	д	.				б			
Модуль 1. Безпека життєдіяльності та основи екології												
Тема 1.1 Введення. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик як кількісна оцінка небезпек.	8	4				4	11	4				7
Тема 1.2. Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	6	2				4	7					7
Тема 1.3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки	10	4				6	7					7
Тема 1.4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику.	8	2				6	7					7
Тема 1.5. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС	8	2				6	7					7
Тема 1.6. Управління силами та засобами ОГ під час НС	6	2				4	7					7
Разом за модуль 1	46	16				30	46	4				42
Модуль 2. Основи охорони праці												
Тема 2.1 Загальні	8	2				6	12	4				8

питання охорони праці. Введення. Поняття і предмет Основи охорони праці.											
Тема 2.2. Правові та організаційні основи охорони праці	10	4				6	8				8
Тема 2.3. Основи фізіології та гігієни праці	8	2				6	8				8
Тема 2.4. Основи виробничої безпеки	8	2				6	8				8
Тема 2.5. Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах	10	4				6	8				8
Разом за модуль 2	44	14				30	44	4			40
Усього годин	90	30				60	90	8			82

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ не передбачені навчальним планом

САМОСТІЙНА РОБОТА

Основними завданнями самостійної роботи студентів є опрацювання лекційного матеріалу (роздаткового матеріалу), самостійне вивчення окремих питань, а також виконання індивідуальних завдань у вигляді самостійних аналітичних робіт. Питання для самостійного вивчення вказані для студентів денної форми навчання, що є доповненням до питань, які розглянуті в ході аудиторних занять. Студенти заочної форми навчання самостійно опрацьовують весь матеріал за винятком питань що були надані у формі ввідної лекції. Формою звітності за самостійну роботу для студентів всіх форм навчання є конспект виконаний письмово.

ПОСИЛАННЯ НА МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

Специфіка самостійних аналітичних робіт передбачає, апріорі, посилання на матеріали з історії, теорії та професійної практики безпеки. Наголошується, що в складі вихідної документації, посилання на матеріали видань, включаючи назви книг, статей, авторів публікацій і художньо-проектних творів, є обов'язковою умовою. Вказується, що навчально-інформаційні матеріали, дані про авторів, творчі групи і та інше можна переглянути у мережі Internet.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

В якості поточного контролю встановлено оцінювання вчасно зданих самостійних аналітичних робіт.

Формою проведення остаточного контролю знань екзамен у вигляді усної відповіді на вибіркові контрольні питання за темами, що входять до теоретичного розділу дисципліни.

Розподіл оціночних балів в межах поточного і остаточного:

Модуль №1	Модуль № 2	Екзамен	Сума
Індивід. аналіт. робота №1	Індивід. аналіт. робота №2	Усне опитування з теоретичного курсу	... 100
До 20	До 20	До 60	

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою Для екзамену
90-100	A	Відмінно
82-89	B	Добре
75-81	C	
64-74	D	Задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно, з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно, з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

90—100 балів (за національною шкалою «відмінно», за шкалою ECTS - A) студент чітко, бездоганно знає теоретичний курс, вправно виконав індивідуальні завдання (самостійні аналітичні роботи). Може відповісти на додаткові запитання.

82 - 89 балів (за національною шкалою «добре», за шкалою ECTS - B) студент чітко, але з несуттєвими зауваженнями знає теоретичний курс, виконав індивідуальні завдання (самостійні аналітичні роботи). Може відповісти на додаткові запитання з незначними помилками.

75 - 81 балів (за національною шкалою «добре», за шкалою ECTS - C) студент нечітко, з несуттєвими зауваженнями знає теоретичний курс, виконав індивідуальні завдання (самостійні аналітичні роботи). Може відповісти на додаткові запитання з незначними помилками.

64 - 74 балів (за національною шкалою «задовільно», за шкалою ECTS - D) студент нечітко, з суттєвими зауваженнями знає теоретичний курс, неякісно виконав індивідуальні завдання (самостійні аналітичні роботи). Може відповісти на додаткові запитання зі значними помилками.

60 - 63 бали (за національною шкалою «задовільно», за шкалою ECTS - E) студент нечітко, з суттєвими зауваженнями знає теоретичний курс, неякісно виконав індивідуальні завдання (самостійні аналітичні роботи). Не може відповісти на додаткові запитання з незначними помилками.

35 - 59 балів (за національною шкалою «незадовільно з можливістю повторного складання», за шкалою ECTS - FX) студент нечітко, з суттєвими зауваженнями знає теоретичний курс, не виконав індивідуальні завдання (самостійні аналітичні роботи). Не може відповісти на додаткові запитання.

0-34 балів (за національною шкалою «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни», за шкалою ECTS - F) студент не виконав індивідуальні завдання (самостійні аналітичні роботи), не знає теоретичний матеріал.

СИСТЕМА БОНУСІВ

При виставленні підсумкової оцінки передбачена можливість додаткових балів, у тому числі: за творчу активність студента, що наочно проявилася в підготовці презентацій за темами самостійних аналітичних робіт, участі в Олімпіаді, конкурсі, виставці, конференції, конкурсі студентських наукових робіт. Максимальна кількість балів - 10.

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

На проведення занять з дисципліни розповсюджуються загально прийняті норми і правила поведінки, затверджених положеннями про Вищу школу. Вітається власна думка студентів з теми заняття, активне обговорювання проектних проблем, аргументоване відстоювання авторської позиції. Разом із тим під час занять не допускаються дії, які порушують порядок і заважають навчальному процесу, у тому числі користування мобільними телефонами для розмов, запізнення на заняття без поважних причин, не реагування на зауваження викладача. У разі хвороби або іншої важливої причини, викладач має перенести заняття на вільний день за попередньою узгодженістю з деканатом та зав. кафедрою в рамках існуючого розкладу занять. Про дату, час та місце проведення занять викладач інформує студентів через старосту групи.

!!!. В умовах пандемії Covid-19 можливо застосування особливих форм навчального процесу, у тому числі в режимі On-line консультацій та відео-конференцій.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Методичне забезпечення дисципліни включає в себе:

1. Фондові лекції у формі мультимедійних презентацій і інтерактивних лекцій (в ході підготовки до інтерактивних лекцій студентам надається роздатковий матеріал).
2. Методичні вказівки (електронний посібник) щодо організації самостійної роботи студентів: Бондарчук І.Г. «Безпека життєдіяльності, основи екології та охорони праці». Методичні рекомендації з дисципліни для студентів 1 курсу спеціальності 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» денної та заочної форм навчання — Харків: ХДАДМ, 2020 — 24 с.
3. Перелік тем до індивідуальних самостійних аналітичних роботи і методичні вказівки до їх написання.
4. Перелік запитань для підготовки до екзамену
5. Фонд тестових запитань для проведення екзамену

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основні законодавчі та нормативно-правові акти

1. Закон України "Про охорону праці".
2. Кодекс законів про працю України .
3. Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" .
4. Закон України "Про пожежну безпеку".

5. Закон України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку".
6. Закон України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення".
7. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності".
8. Закон України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності".
9. Закон України "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності".
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. N 1112 "Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві".
11. НПАОП 0.00-4.03-04 "Положення про Державний реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці". Наказ Держнаглядохоронпраці від 08.06.2004 р. N 151.
12. НПАОП 0.00-4.09-07 "Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства". Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. N 55.
13. НПАОП 0.00-4.11-07 "Типове положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці". Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. N 56.
14. НПАОП 0.00-4.12-05 "Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці". Наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. N 15.
15. НПАОП 0.00-4.15-98 "Положення про розробку інструкцій з охорони праці". Наказ Держнаглядохоронпраці від 29.01.98 р. N 9.
16. НПАОП 0.00-4.21-04 "Типове положення про службу охорони праці". Наказ Держнаглядохоронпраці від 15.11.2004 р. N 255.
17. НПАОП 0.00-4.33-99 "Положення щодо розробки планів локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій". Наказ Держнаглядохоронпраці від 17.06.99 р. N 112.
18. НПАОП 0.00-6.03-93 "Порядок опрацювання та затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві". Наказ Держнаглядохоронпраці від 21.12.93 р. N 132.
19. НПАОП 0.00-6.13-05 "Порядок організації державного нагляду за охороною праці та гірничого нагляду в системі Держнаглядохоронпраці України". Наказ Держнаглядохоронпраці від 30.03.2004 р. N 92.
20. Рекомендації щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 16.01.2008 р.
21. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 07.02.2008 р.

Основна література

22. Ткачук К.Н., Халімовський М.О., Зацарний В.В. та ін. Основи охорони праці: Підручник. - 2-ге вид., допов. і перероб. - К.: Основа, 2006. - 444 с.
23. Протоєрейський О.С., Запорожець О.І. Охорона праці в галузі: Навч. посіб. - К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. - 268 с.
24. Основи охорони праці: Підручник / За ред. проф. В.В.Березуцького - Х.: Факт, 2005. - 480 с.
25. Русаловський А.В. Правові та організаційні питання охорони праці: Навч. посіб. - 4-те вид., допов. і перероб. - К.: Університет "Україна", 2009. - 295 с.
26. Третьяков О.В., Зацарний В.В., Безсонний В.Л. Охорона праці: Навчальний посібник з тестовим комплексом на CD / за ред. К.Н.Ткачука. - К.: Знання, 2010. - 167 с. + компакт-диск.
27. Гогіташвілі Г.Г., Карчевські Є.-Т., Лапін В.М. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами: Навч. посіб. - К.: Знання, 2007. - 367 с.

28. Катренко Л.А., Кіт Ю.В., Пістун І.П. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: Навч. посіб. - Суми: Університетська книга, 2009. - 540 с.
29. Охорона праці в будівництві: Навч. посіб. посібник / за редакцією Коржика Б.М. і Іванова В.М. - Харків: Форт, 2010. - 388 с.
30. Березюк О.В., Лемешев М.С. Охорона праці в галузі радіотехніки: Навч. посіб. - Вінниця: ВНТУ, 2009. - 159 с.
31. Ярошевська В.М., Чабан В.Й. Охорона праці в будівельній галузі: Навч. посіб. - Рівне: НУВГП, 2005. - 313 с.
32. Батлук В.А. Охорона праці в галузі телекомунікацій: Навч. посіб. - Львів: Афіша, 2003. - 320 с.
33. Основи охорони праці: Підручник. 5-е вид./ За ред. М.П. Гандзюка. — К.: Каравела, 2011. — 384с.

Додаткова література

34. ДБН В.2.5-28-2006 "Природне і штучне освітлення".
35. ДСанПіН 3.3.6.096-2002 Державні санітарні норми і правила при роботі з джерелами електромагнітних полів
36. ДСН 3.3.6.042-99 Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень.
37. ДСН 3.3.6.037-99 Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку.
38. ДСН 3.3.6.039-99 Державні санітарні норми виробничої загальної та локальної вібрації.
39. НПАОП 0.00-1.28-10 Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин. Наказ Держгірпромнагляду від 26.03.2010 р. N 65.
40. НПАОП 0.00-2.23-04 "Перелік заходів та засобів з охорони праці, витрати на здійснення та придбання яких включаються до валових витрат". Постанова Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 р. N 994.
41. НПАОП 0.00-8.24-05 "Перелік робіт з підвищеною небезпекою" . Наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. N 15.
42. Перелік робіт, де є потреба у професійному доборі. Наказ МОЗ України та Держнаглядохоронпраці України від 23.09.94 р. N 263/121.
43. ДСТУ 2293-99 "Охорона праці. Терміни та визначення основних понять".
44. Гігієнічні нормативи ГН 3.3.5-8-6.6.1-2002 "Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу". Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2001 N 528.
45. Міждержавний стандарт ГОСТ 12.0.003-74 (1999) ССБТ "Опасные и вредные производственные факторы. Классификация".
46. Міждержавний стандарт ГОСТ 12.0.230-2007 ССБТ. Системи управління охороною праці. Загальні вимоги.
47. ДБН 2.09.04-87 Адміністративні та побутові будівлі.
48. Рекомендації щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці. Затверджені Головою Держгірпромнагляду 16.01.2008 р.
49. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджені Головою Держгірпромнагляду 07.02.2008 р.
50. Перелік професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2001 р. N 559.
51. Директива Ради Європейських Співтовариств 89/391/ЕЕС "Про впровадження заходів, що сприяють поліпшенню безпеки й гігієни праці працівників".
52. Конвенція МОП 187 "Про основи, що сприяють безпеці й гігієні праці".
53. Міжнародний стандарт SA8000:2001 "Соціальна відповідальність". SAI SA8000: 2001 Social Accountability International.
54. Міжнародний стандарт ISO 26000:2010 "Настанова по соціальній відповідальності". ISO 26000:2010 (Draft) Guidance on Social Responsibility.

55. Міжнародний стандарт OHSAS 18001:2007 Occupational health and safety management systems - Requirements. Системи менеджменту охорони праці - Вимоги.

56. Міжнародний стандарт OHSAS 18002, Guidelines for the implementation of OHSAS 18001. Настанова по впровадженню OHSAS 18001.

Internet-ресурси

57. <http://www.dnopr.kiev.ua> - Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).

58. <http://www.mon.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

59. <http://www.mns.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства надзвичайних ситуацій України.

60. <http://www.social.org.ua> - Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

61. <http://www.iacis.ru> - Официальный сайт Межпарламентской Ассамблеи государств - участников Содружества Независимых Государств (МПА СНГ).

62. <http://base.safework.ru/iloenc> - Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ.

63. <http://base.safework.ru/safework> - Библиотека безопасного труда МОТ.

64. <http://www.nau.ua> - Інформаційно-пошукова правова система "Нормативні акти України (НАУ)".

65. <http://www.budinfo.com.ua> - Портал "Украина строительная: строительные компании Украины, строительные стандарты: ДБН ГОСТ ДСТУ".

66. <http://www.oxpaha.ru> - ОХРАНА. Интернет-газета о безопасности.

67. <http://www.tehdos.ru> - Интернет-проект "Техдок.ру" - ресурс, посвященный вопросам охраны труда и промышленной безопасности.

68. <http://www.tehbez.ru> - Проект "Охрана труда в предпринимательстве", создан в рамках "Комплексной программы развития и поддержки малого предпринимательства в г. Москве".

69. <http://www.kodeks-luks.ru> - Нормативные документы в области охраны труда.

70. <http://www.gazeta.asot.ru> - Электронная версия газеты "Безопасность Труда и Жизни".

71. <http://www.asot.ru> - Центральный сайт Ассоциации специалистов по охране труда (РФ).